

Makedonika

Vol 36 (2007)

Θάνος Βερέμης, Ιστορία των Ελληνοτουρκικών
Σχέσεων 1453-2005, Αθήνα, Ι. Σιδέρης 2005, Δ΄
Έκδοση Βελτιωμένη, σσ. 319

Ιωάννης Ν. Γρηγοριάδης

doi: [10.12681/makedonika.35](https://doi.org/10.12681/makedonika.35)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Γρηγοριάδης Ι. Ν. (2011). Θάνος Βερέμης, Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005, Αθήνα, Ι. Σιδέρης 2005, Δ΄ Έκδοση Βελτιωμένη, σσ. 319. *Makedonika*, 36, 270-272. <https://doi.org/10.12681/makedonika.35>

Συμπερασματικά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το εκδοτικό αυτό εγχείρημα στοχεύει να προβάλει και να εξυψώσει τα στρατιωτικά επιτεύγματα του «μακεδονικού λαού», και να καλλιεργήσει αίσθημα περηφάνιας στα νέα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων της ΠΓΔΜ, αλλά και, γενικότερα, της σλαβομακεδονικής διασποράς, ενώ παράλληλα να διεκτραγωδήσει τα δεινά των «Μακεδόνων» και τις αδικίες της ιστορίας.

Αναμφίβολα, οι εθνικιστικές υπερβολές στην κατασκευή του ιστορικού τους μύθου, δεν είναι αποκλειστικότητα των Σλαβομακεδόνων. Ανάλογα φαινόμενα, ίσως όχι στην ίδια έκταση, καταγράφηκαν και από τους άλλους λαούς της Βαλκανικής, και όχι μόνο. Αυτά όμως σημειώθηκαν στον 19ο αι., ενώ το αγγλόγλωσσο αυτό βιβλίο, με το παράρτημα των 128 χαρτών, οι οποίοι αποτυπώνουν αναλλοίωτη διαχρονικά την ενιαία Μακεδονία, εμφανίζεται τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Ένωση απονέμει στην ΠΓΔΜ καθεστώς υποψήφιας χώρας για ένταξη. Διερωτάται, λοιπόν, εύλογα κανείς, πώς αυτός ο εθνικιστικός παροξυσμός που διοχετεύεται κατά κύριο λόγο μέσω της επίσημης Στρατιωτικής Ακαδημίας μπορεί να συμπλεύσει με την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας αυτής.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΩΦΟΣ

Θάνος Βερέμης, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης 2005, Δ' Έκδοση Βελτιωμένη, σσ. 319.

Ενώ οι ελληνοτουρκικές σχέσεις απασχολούν σχεδόν καθημερινώς τον δημόσιο πολιτικό λόγο και την επικαιρότητα στην Ελλάδα, παραμένουν εντούτοις ένα ακαδημαϊκό αντικείμενο το οποίο δεν έχει τύχει της προσοχής και μελέτης η οποία του αρμόζει. Το βιβλίο του Θάνου Βερέμη, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την κάλυψη αυτού του κενού. Ξεκινώντας από την Άλωση, το βιβλίο σκιαγραφεί τις σχέσεις οθωμανικής διοίκησης και Ρωμιών και τις συνθήκες που επέτρεψαν την επιβίωση του κατακτημένου πληθυσμού στο νέο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον. Οι αλλαγές που επέφεραν η ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους το 1830 και οι εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις του 19ου αι. (*Τανζιμάτ*) στις σχέσεις της Ελλάδος με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τους Ρωμούς εξετάζονται διεξοδικώς.

Εξαιρετικώς ενδιαφέρον είναι το κεφάλαιο το οποίο αναφέρεται στις στρατηγικές αναζητήσεις της ηγεσίας των Ρωμιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τα ύστερα έτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εν αντιθέσει προς τις ιστορίες Ελλάδος και Τουρκίας οι οποίες συνήθως ταυτίζουν απλουστευτικά την ελληνική διάνοηση της ύστερης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την ελλαδική «Μεγάλη Ιδέα», το βιβλίο επιτυγχάνει να αποτυπώσει τους διαφορετικούς προβληματισμούς οι οποίοι διατυπώνονταν μεταξύ των ιθυνόντων της ελληνικής. Οι δραματικές συνέπειες μιας πιθανής κατάρρευσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εν μέσω εθνικιστικών πολέμων για την εγκατεσπαρμένη, οικονομικώς και κοινωνικώς ισχυρή, αλλά πολιτικώς και στρατιωτικώς ευάλωτη Ρωμοσύνη είχαν εγκαίρως επισημανθεί. Πολλοί Ρωμιοί διανοούμενοι και επιχειρηματίες είχαν συνδεθεί με τους οθωμανικούς κύκλους οι οποίοι επεδίωκαν τη μετατροπή της απολυταρχικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε μια ομοσπονδιακού τύπου συνταγματική μοναρχία στην οποία όλες οι εθνοτικές και

θησκευτικές ομάδες θα απολάμβαναν ισοπολιτείας. Ένα τέτοιο καθεστώς θα εξασφάλιζε και την απρόσκοπτη συνέχεια της ευημερίας της Ρωμοσύνης, η οποία είχε γνωρίσει σημαντική ακμή μετά τις οθωμανικές πολιτικές μεταρρυθμίσεις του 19ου αι. Παρόμοιες ιδέες είχαν μάλιστα διαδοθεί και στην Ελλάδα με χαρακτηριστικούς εκπροσώπους τον Ίωνα Δραγούμη και τον Αθανάσιο Σουλιώτη-Νικολαΐδη. Η Επανάσταση των Νεοτούρκων του 1908 θα προκαλέσει μια πρόσκαιρη μόνον αισιοδοξία. Η έκρηξη των Βαλκανικών Πολέμων, του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και οι επιγενόμενες εξελίξεις ενταφίασαν τις προοπτικές αυτού του σχεδίου και απέδειξαν με τραγικό τρόπο πόσο επώδυνος θα ήταν για τη Ρωμοσύνη ο κατακερματισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε εθνικά κράτη.

Το βιβλίο αναφέρεται επίσης διεξοδικά στους Βαλκανικούς Πολέμους, τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Η Συνθήκη της Λωζάνης δεν σηματοδοτεί μόνο το τέλος μιας θυελλώδους δεκαετίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και το τέλος της μακροαίωνης συγκατοίκησης των δύο στοιχείων¹ με τη δημιουργία δύο σχετικώς ομοιογενών εθνικών κρατών. Στη συνέχεια ο συγγραφέας μελετά την προσπάθεια ελληνοτουρκικής προσεγγίσεως η οποία ξεκινά ήδη εντός της δεκαετίας του 1920, κορυφώνεται με τις συμφωνίες του 1929-1930 και συνεχίζεται μέχρι τη δεκαετία του 1950. Η κοινή ιταλική και αργότερα σοβιετική απειλή συνετέλεσαν στην ύφεση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Ιδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στις σχέσεις κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πολύ εύστοχη είναι και η παράθεση ιδιαίτερου κεφαλαίου για την ιστορία της Κύπρου από την υπαγωγή της στην αγγλική αποικιακή διοίκηση το 1878 μέχρι το 1948. Δεδομένου ότι η Κύπρος απετέλεσε τον καταλύτη για τη ραγδαία επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τη δεκαετία του 1950 και εξής. Οι διαδοχικές κρίσεις του Κυπριακού ζητήματος, οι οποίες κορυφώθηκαν με το χουντικό πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή του Ιουλίου-Αυγούστου 1974 συντέλεσαν τόσο στην ένταση των διώξεων κατά του Ελληνισμού της Τουρκίας, ως και στην ανάδυση του πλέγματος των Αιγαιακών διενέξεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Τα ζητήματα των χωρικών υδάτων, της υφαλοκρηπίδος, της στρατικοποιήσεως των νήσων και της Περιοχής Πληροφορήσεως Πτήσεων (*Flight Information Region-FIR*) εξετάζονται λεπτομερώς. Προς το τέλος του βιβλίου μελετώνται οι πρόσφατες προσπάθειες βελτίωσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τη συνάντηση του Νταβός το 1988 μέχρι το 2004, καθώς και ο ρόλος της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας ως μοχλός εκδημοκρατισμού και διευθετήσεως των ελληνοτουρκικών διαφορών και του Κυπριακού. Αξιοσημείωτη είναι και η παράθεση ενός κεφαλαίου σχετικά με τον πολιτικό ρόλο του στρατού στην Τουρκία, περιεκτικό χρονολόγιο της τουρκικής πολιτικής ιστορίας, καθώς και σειρά παραρτημάτων, τα οποία φωτίζουν πτυχές της τουρκικής ταυτότητας, πολιτικής, καθώς και τις πρόσφατες εξελίξεις στο Κυπριακό.

Από την άλλη πλευρά, το βιβλίο, πέραν των παραπομπών σε σημαίνοντα μεν αλλά μάλλον παρωχημένα έργα για την ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της σύγχρονης Τουρκίας (βλ. τα βιβλία των Bernard Lewis, Halil İnalcık και Feroz Ahmad), θα μπορούσε να αναφερθεί και στο έργο νεωτέρων ιστορικών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως οι Erik J. Zürcher και Cemal Kafadar. Το έργο αυτών των επιστημόνων έχει συμβάλει αποφασιστικά στην αναθεώρηση στερεοτύπων αντιλήψεων

1. Εξαιρουμένων βεβαίως της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου, της Τενέδου και της Δυτικής Θράκης.

περί την Οθωμανική Αυτοκρατορία, επηρεασμένων είτε από οριενταλιστικές είτε από τουρκικές εθνικιστικές αντιλήψεις. Σκόπιμος θα ήταν επίσης ο περιορισμός του ερευνητικού πεδίου του βιβλίου στην περίοδο μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1830-2005) –στην οποία ο συγγραφέας ούτως ή άλλως αποδίδει και έμφαση.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις ωστόσο δεν μειώνουν τη συνολική αξία του βιβλίου. Το βιβλίο αποτελεί χρησιμώτατο βοήθημα για τον ακαδημαϊκό μελετητή των ελληνοτουρκικών σχέσεων και διαφωτιστικό ανάγνωσμα για κάθε ενδιαφερόμενο για αυτή την τόσο σημαντική πτυχή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Πανεπιστήμιο Ισίκ, Κωνσταντινούπολη

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Μ. Γ. Βαρβούνης, *Κατά το όρος του Άθωνος. Αθωνικά και αγιορειτικά μελετήματα*, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αφών Κυριακίδη α.ε., 2006, σσ. 416.

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο κ. Μ. Γ. Βαρβούνης, Αναπλ. Καθηγητής Λαογραφίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο, καταγίνεται συστηματικά με τη μελέτη ζητημάτων που αφορούν στην Αθωνική Κοινότητα. Το 1999, σε συνεργασία με τον Αναπλ. Καθηγητή του ιδίου Πανεπιστημίου κ. Στάθη Κεκριδή, δημοσίευσε τη μονογραφία *Αγιορείτικα μετόχια στη Σάμο*, ενώ το 2003 κυκλοφορήθηκε το βιβλίο του *Καυσοκαλυβίτικα νεομαρτυρολογικά. Γυμνασιολογικά κείμενα περί νεομαρτύρων από τη Βιβλιοθήκη της Ιεράς Σκήτης των Καυσοκαλυβίων Αγίου Όρους*, προϊόν της συνεργασίας του με τον Γέροντα Πατάπιο Καυσοκαλυβίτη, Βιβλιοφύλακα της σκήτης της Αγίας Τριάδας (των Καυσοκαλυβίων). Στο μεσοδιάστημα της έκδοσης των δύο αυτών – σημαντικών για την ιστοριολογογραφική απεικόνιση του ορθόδοξου μοναχισμού – βιβλίων είδαν το φως της δημοσιότητας οι εργασίες του συγγρ. οι οποίες συγκροτούν τον παρούσαζόμενο εδώ τόμο.

Σ' αυτόν περιλαμβάνονται δεκατέσσερα κείμενα, ιστορικά και λαογραφικά, τα οποία αφορούν σε ζητήματα του Αγίου Όρους. Το πρώτο κείμενο (αφ. Ι) αναφέρεται σε μορφές της παραδοσιακής καθημερινότητας στο Άγιο Όρος και στους παράγοντες που τις καθιέρωσαν στο διάβα του χρόνου, ενώ το δεύτερο κείμενο (αφ. ΙΙ) αναφέρεται στους τρόπους, τους εκάστοτε σκοπούς και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι επισκέπτες και οι μελετητές του Άθωνος προσεγγίζουν την ιστορία του, την πολιτισμική προσφορά του, αυτά τα ίδια τα καθιδρύματα της μοναστικής κοινότητας. Η υπ' αριθμ. ΙΙΙ μελέτη σχετίζεται με την *αναπαράσταση* του Αγίου Όρους από τον λόγιο μοναχό Παχώμιο Ρουσάνο, την εικόνα του δηλαδή, όπως τη συνέλαβε και την απέδωσε ο κριτικός και επικριτικός Ζακύνθιος λόγιος (όπου διαπίστωνε υπερβολές και «αντικανονικότητες»), ο αυστηρός αυτός τηρητής των παραδεδομένων θρησκευτικών θεσμών.

Ως δείγμα των παλαιόθεν αναπτυγμένων πολυεπίπεδων σχέσεων των αγιορείτικων μοναστηριών με τον ελληνικό, τον βαλκανικό και τον μικρασιατικό χώρο μελετώνται και παρουσιάζονται εδώ οι σχέσεις του Αγίου Όρους με τη Σάμο (αφ. εργασίας ΙV), μέσα από έγγραφα, χειρόγραφα, επιγραφές, σημειώσεις και ενθυμίες εντύπων βιβλίων, ώστε να διαφανεί η συμβολή του στον σχηματισμό της ηθικής και χριστιανικής φυσιογνωμίας του νησιού. Οι τέσσερις μελέτες είναι αφιερωμένες στην κουλτούμουςιανή σκήτη του Αγίου Παντελεήμονος. Σκιαγραφείται η ιστορική πορεία της σκή-